

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep,
0032 Oslo

Deres referanse:
22/4033-

Vår referanse:
Siri Espe, interessepolitisk leder
siri@ungefunksjonshemmede.no

Vår dato:
08.06.2023

Innspill til profesjonsmeldingen

Unge funksjonshemmede vil med dette gi et overordnet innspill til profesjonsmeldingen.

Manglende tilgang til høyere utdanning

I grunnlaget for innspillene til stortingsmeldingen trekkes det frem flere utfordringer. Blant annet trekkes det frem at det er en utfordring at betraktelig færre funksjonshemmede har et år med høyere utdanning sammenliknet med resten av befolkningen. Denne utfordringen synes Unge funksjonshemmede er spesielt viktig, og vi er enige i at det er et problem at enkelte grupper ikke har samme tilgang til utdanning som andre. Videre er vi enige i at det er et problem dersom de som tar profesjonsutdanning ikke er representative for befolkningen.

Når det gjelder tilgang til utdanning er det i dag mange funksjonshemmede som ikke har samme tilgang til utdanning som resten av befolkningen. Det er flere og sammensatte grunner til dette. Først og fremst opplever mange unge funksjonshemmede å ikke få den tilretteleggingen, de hjelpemidlene eller den assistanse som de har behov for å fullføre høyere utdanning på lik linje med sine medstudenter. Regelverket som kunne sikret funksjonshemmede studenter tilretteleggingen de har behov for eksisterer ikke. Eksempelvis har elever i grunnskole og videregående opplæring rett til brukerstyrt personlig assistanse i skolehverdagen, mens funksjonshemmede studenter med assistansebehov ikke har samme rettighet. Rettighetene for tilrettelegging i arbeidslivet gjelder ikke for studenter, og funksjonshemmede studenter stiller derfor svakere i møte med utdanningsinstitusjonene.

Funksjonshemmede studenter blir møtt med fordommer og negative holdninger til hvilke typer studier den enkelte kan ta. Universitetene diskriminerer funksjonshemmede studenter, og funksjonshemmede, med tilstrekkelig karaktergrunnlag, får ikke velge fritt hvilke studier de ønsker å ta fordi universitetene setter begrensninger for den enkelte. Dette gjelder spesielt studier med praksisperioder, der universitetet mener at den enkelte student ikke passer inn i yrket/utdanningen på grunn av behov for praksis uten å ha forhørt seg med den enkelte student om studenten i det hele tatt har et behov for tilrettelegging i praksis.

Senest i mai i år skrev Adresseavisa om en sosionomstudent som stod i fare for å måtte avslutte studiet etter 2 år fordi NTNU ikke fant en praksisplass til studenten. Problemet er ikke at

det ikke finnes praksisplasser for funksjonshemmede studenter, for etter at saken ble løftet i media fikk studenten tilbud om praksisplass fra flere steder. Et annet eksempel er døve studenter som søker helsefaglige profesjonsutdanninger, hovedsakelig sykepleieutdanning, der universitetene, med bakgrunn i manglende kunnskap, mener at døve ikke kan jobbe som sykepleier.

Videre vet vi vi at enkelte funksjonshemmede studenter ikke får godkjent praksis fordi de har behov for å ta praksisen på deltid over flere uker, fremfor på heltid innenfor de ordinære rammene. Innholdet i gjennomført praksis er det samme for alle studentene, men individuelle tilretteleggingsbehov møtes ikke fra universitets side. Det gjør at funksjonshemmede, som kunne gjennomført og bestått utdanningen, presses ut i ufrivillig uføretrygd.

En av hovedutfordringene til at unge funksjonshemmede ikke får tilgang til høyere utdanning er knyttet til utfordringer i videregående opplæring. Mangel på tilrettelegging og opplevelser med å få ufrivillig fritak for ett eller flere fag fører til at mange ikke får et godt nok opplæringstilbud på lik linje med sine medelever. Fordi det ikke tilrettelegges godt nok i videregående opplæring får ikke alle elever en reell mulighet til å få det karaktergrunnlaget som trengs for å søke høyere utdanning. Dette handler blant annet om god tilrettelegging, bruk av hjelpemidler, bruk av individuelt tilrettelagt opplæring i videregående skole (ikke kun i grunnskolen), og økt kunnskap blant rådgivere i videregående skole. Et godt virkemiddel for å tiltrekke studenter med ulike forutsetninger og bakgrunn vil derfor være å sikre at tilrettelegging, tilgjengelige læremidler og hjelpemidler er på plass på de ulike studiestedene.

Kvalitet i utdanningen

En annen utfordring som tas opp i grunnlaget til innspill tilknyttet kvalitet i utdanningene, er at studenter på norske universitet og høyskoler skal lære det de trenger for å være relevante i arbeidslivet og for å kunne delta i samfunnslivet i dag og i fremtiden. Den best kvalifiserte til et profesjonsstudium er ikke alltid personen med det høyeste karaktersnittet. Profesjonsstudiene bør tilstrebe å få inn personer som er ønskelig å ha som arbeidstakere i de ulike profesjonsyrkene. Mange profesjonsstudier er relativt teoretiske i utdanningen, men praktiske i arbeidslivet, og den best kvalifiserte søkeren kan være en person med gode mellommenneskelige egenskaper eller evnen til å tilegne seg nye oppgaver raskt, og ikke nødvendigvis den personen med best teoretiske evner.

Universitetene og høyskolene må ha som mål å ivareta et større mangfold. Med et større mangfold kommer også diskusjoner og en tankegang som ivaretar et bredere perspektiv inn i undervisningen og utdanningene. I arbeidslivet vil de aller fleste møte folk med ulike bakgrunner og forutsetninger, og det å ha god forståelse av mangfold vil derfor være nyttig. Homogene grupper blir mer snevre og utdanner ikke nødvendigvis de beste personene. Som det pekes på i grunnlaget for innspillene så er det viktig at profesjonsutdanningene er representative for befolkningen, og befolkningen består av et stort mangfold. Representasjon er viktig for å speile mangfoldet vi har i samfunnet. Det er omtrent 1 av 5 som vil oppleve å få en funksjonsnedsettelse i løpet av livet, så dette er en gruppe som burde være representert i profesjonsutdanningene.

Minoritetskompetanse

Det er nødvendig å få flere funksjonshemmede inn i de ulike profesjonsstudiene fordi mange funksjonshemmede har en livserfaring som kan være spesielt nyttig i ulike profesjonsutdanninger. Flere har et unikt perspektiv, som følge av det å være en minoritet, som kan føre til andre nyttige innfallsvinkler med tanke på utfordringer og hvilke løsninger som er mulig. Enkelte funksjonshemmede kan ha hatt høyt fravær i videregående opplæring, men fraværet kan ha medført økt kompetanse på andre områder. Eksempelvis kan en del funksjonshemmede studenter ha erfaring med kontakt med velferdsstaten. Dette kan inkludere kontakt med sykehus, NAV og kommunehelsetjenesten. Andre kan ha erfaring som arbeidsleder for egen brukerstyrt personlig assistanse-ordning (BPA-ordning). Gjennom å være arbeidsleder tilegner man seg blant annet kompetanse på personalhåndtering, arbeidsmiljø og opplæring av assistenter. Andre kan ha dårlige karakterer i enkelte fag grunnet manglende tilrettelegging for dysleksi, dyskalkuli, ADHD eller andre diagnoser. Denne gruppen kan eksempelvis ha hatt deltidsjobber eller hatt behov for et praktisk-pedagogisk utdanningsløp, som kan ha medført kompetanse på viktige områder innen ulike deler av arbeidslivet. Det er også flere unge funksjonshemmede som har engasjert seg i ulike verv eller som frivillig i organisasjonslivet, og derav har erfaringer og perspektiver som vil være nyttig inn i ulike utdanninger. Alt dette er kompetanse av høy verdi og relevans inn i både studier og arbeidslivet.

Innholdet og rammene for profesjonsstudier

Unge funksjonshemmede mener det burde være obligatorisk for studenter, på flere av profesjonsstudiene, å lære noe om hvordan man møter personer med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom når de skal ut i arbeidslivet. Ingen kan forvente at man skal kunne alt om alle ulike diagnoser og funksjonsnedsettelser, men det handler om hvordan man møter funksjonshemmede på en ikke-diskriminerende måte og at man vet hvor man kan henvende seg for å møte enkeltindividets behov og se hele mennesket. Studenter som tar en profesjonsutdanning skal kunne møte mangfoldet i befolkningen når de kommer ut i arbeidslivet, og det er derfor viktig at de er rustet til dette.

Nedenfor har vi tatt for oss noen profesjonsutdanninger som vi ønsker å kommentere litt nærmere.

Lærerutdanningene

En undersøkelse¹ vi har gjort viser at det er flere elever med funksjonsnedsettelse som opplever å bli møtt med fordommer og negative holdninger fra ansatte på skolen.

Undersøkelsen viser også at unge opplever at ansatte på skolen er de som utsetter dem, eller gjør at ubehagelige hendelser oppstår, for eksempelvis negative kommentarer. Flere opplever å bli sett på som dumme, svake eller en byrde eller et problem. I tillegg stiller lærere oftere lavere forventninger til elever med funksjonsnedsettelse enn til andre elever. Unge opplever at de hverken blir sett eller hørt og at lærere ikke ser hele mennesket, men kun diagnosen eller funksjonsnedsettelsen. En annen problemstilling er at det er mange som er usikre, eller ikke vet

---

¹ Unge funksjonshemmede (2020). «Stå opp mot hatprat!». Les mer: <https://ungefunksjonshemmede.no/ressurser/publikasjoner/utdanning/sta-opp-mot-hatprat-2020/>

hvordan man skal forholde seg til at noen har en funksjonsnedsettelse. Det er derfor behov for at studenter som går lærerutdanninger får kunnskap om og kompetanse på hvordan de skal møte personer med funksjonsnedsettelser og kronisk sykdom. Funksjonsnedsettelser og sykdommer vil arte seg og oppleves ulikt, så det kan hende at forestillingene man har ikke stemmer. De av oss med usynlige diagnoser kan ha større tilretteleggingsbehov enn man tror, mens de av oss med synlige diagnoser kan ha mindre tilretteleggingsbehov enn man skulle tro.

Mange elever opplever å bli tatt ut av klassefelleskapet for å få individuelt tilrettelagt undervisning. Dette er segregerende tiltak som virker stigmatiserende. Elever med funksjonsnedsettelser og kronisk sykdom har ikke «spesielle behov». Det er ikke et spesielt behov å ville være med de andre i klassen og være en del av fellesskapet. Det man har behov for er tilrettelegging slik at man kan være med på aktiviteter og undervisning sammen med resten av klassen. Derfor ser vi at det er behov for at lærere har kompetanse og kunnskap om hvordan man tilrettelegger skolehverdagen på en god måte slik at man sikrer at alle får et godt utbytte av skolegangen. Herunder kjennskap til hvor man kan henvende seg for å få informasjon som trengs for å sikre inkluderende og god tilrettelegging. Vi får også høre fra ansatte i skolen at de skulle ønske at man lærte mer om dette under utdanningen for å være bedre rustet til å møte arbeidshverdagen som kommer etter studiet. Dette handler om at lærerutdanningene må sikre at studentene får en forståelse for hva tilrettelegging faktisk er. Veldig ofte er det ikke nødvendig med omfattende tiltak som krever masse ressurser. Det kan være så enkelt som å la en elev få litt ekstra pauser eller å sette opp tettere gardiner som gjør at det er mulig å skjerme bedre for sollys.

Utdanningsløpene må sette ansatte i skolen i stand til å kunne undervise om mangfoldet i samfunnet, herunder funksjonsmangfold, for å sikre kvalitet i utdanningene. Når det skal jobbes med og undervises i tematikk knyttet til mangfold, demokrati, menneskerettigheter, fordommer, normer, gruppefiendtlighet og diskriminering er det relevant og aktuelt å snakke om personer med funksjonsnedsettelser sin situasjon. Alle diskrimineringsgrunnlagene er viktige, om det eksempelvis gjelder kjønn, seksuell orientering, religion, etnisitet eller funksjonsevne, så burde ingen burde bli glemt. Kunnskap og bevisstgjøring om personer med funksjonsnedsettelser og hvilke rettigheter de har bør tydeligere inn i læreplanene.

Seksualitetsundervisning

Lærere skal kunne gi sine elever undervisning om seksualitet, samt kjønns- og seksualitetsmangfold. Likevel viser en fersk undersøkelse fra Sex og samfunn², at mange lærere opplever at deres utdanning i liten grad forbereder dem på eller setter dem i stand til å undervise om seksualitet og seksuell helse på en tilstrekkelig måte. I tillegg inkluderer ikke dagens seksualitetsundervisning funksjonsnedsettelser eller kroniske sykdommer. Mange unge funksjonshemmede tas ut av klassen når det gjennomføres seksualitetsundervisning fordi det, ifølge læreren, «ikke er relevant for dem å lære om». Informasjon om seksuell helse og seksualitet i henhold til funksjonsnedsettelser er generelt vanskelig for unge å oppdrive. Det er

---

² Sex og samfunn (2022). Seksualitetsundervisning i skolen: En kartlegging av elever og læreres erfaringer og ønsker. Les mer: <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>

derfor viktig å sikre at lærere har kompetanse til å gi en helhetlig og inkluderende seksualitetsundervisning til sine elever for å sørge for at unge har tilgang til informasjon om seksualitet, samt for å motvirke negative og feilaktige holdninger rundt seksualitet.

Unge funksjonshemmede mener derfor at seksualitetsundervisning, med fokus på normer og mangfold, burde være en større del av utdanningsløpene for profesjoner som jobber tett på unge. I tillegg må utdanningsløpene sette ansatte i skolen i stand til å gi, også sine funksjonshemmede elever, god og helhetlig seksualitetsundervisning.

Profesjonsutdanninger innenfor helse

Helsepersonell har gjerne veldig god kunnskap om diagnoser og kroniske sykdommer. Samtidig er det behov for å øke helsepersonells kunnskap om det å leve med en funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom, spesielt for ungdom og unge voksne. For at unge med funksjonsnedsettelser og kroniske sykdommer skal få et likeverdig helsetilbud er det nødvendig at helsepersonell generelt får økt kompetanse om sammenhengen mellom psykisk og somatisk helse, økt kompetanse om seksuell helse, samt økt kompetanse på utfordringene som særskilt gjelder unge med funksjonsnedsettelser og kronisk sykdom. Spesielt overgangsfasen mellom barne- og voksenhelsetjenesten er overveldende og krevende for mange unge. Det er derfor sentralt at helsepersonell får kunnskap og kompetanse om hvordan de best kan møte unge som er i en spesiell fase av livet, med andre behov, interesser og forutsetninger sammenliknet med både barn og voksne.

Prosjektet “Se hele mennesket”¹, viser at 27% av unge med funksjonsnedsettelser og kronisk sykdom opplever å ha dårlig psykisk helse. Av disse er det de som oppholder seg ofte på sykehus som oppgir å ha dårligst psykisk helse. Faktorene som innvirker negativt på den psykiske helsen omfatter blant annet å bli møtt med fordommer tilknyttet egen diagnose, manglende forståelse for egen situasjon og å ikke bli sett som et helt menneske med både en psykisk, fysisk og seksuell helse som skal ivaretas.

Videre viser prosjektet “Sex som funker” at helsepersonell vegrer seg for å snakke om seksuell helse og seksualitet med unge funksjonshemmede pasienter. Helsepersonell forteller at de opplever å mangle kompetanse på seksualitet og seksuell helse. Unge på sin side kan oppleve å bli møtt med negative holdninger og fordommer knyttet til egen seksualitet når de oppsøker helsepersonell. Flere unge forteller at de opplever å ikke bli ansett som et seksuelt vesen i møte med helsepersonell. Dette svekker kvaliteten på helseoppfølgingen unge med funksjonsnedsettelser og kroniske sykdommer får når det gjelder seksuell helse, i tillegg skaper det en barriere for å oppsøke helsehjelp for spørsmål eller utfordringer knyttet til seksuell helse og seksualitet.

Unge funksjonshemmede mener at det er essensielt at utdanninger innenfor helse inkluderer et fokus på ungdomshelse. Utdanningene må særskilt sikre at fremtidig helsepersonell har kunnskap om og en helhetlig forståelse av det å være ung, ha en funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom, med en seksualitet og en psykisk helse som alle skal ivaretas.

Med vennlig hilsen,

Ingvild Østli

Generalsekretær

Unge funksjonshemmede

Ingrid Thunem

Styreleder

Unge funksjonshemmede